

STENDHAL KIRMIZI VE SİYAH (1)

Prof. Dr. Muharrem ŞEN (*)

Kırmızı ve Siyah'ın kaynağı gerçek hayata dayanır. Stendhal bir gazetede okuduğu bir olayı romanının konusu yapar. Bu olay Berthet olayıdır. Berthet Grenoble yakınlarında bir demircinin oğludur. M. Michoud'nun evine, çocuklarına bakmak, onları eğitmek üzere yerleşir. M. Michoud'nun 36 yaşındaki sempatik, kültürlü karısı Mme Michoud ile aralarında ilişki doğar. Bunun farkına varan M. Michoud, Berthet'nin işine son verir. Berthet kendisine dini bir okulda iş bulur. Ancak yetersiz görüldüğü için kovulur. Daha sonra çocuk bakıcısı olarak, M. de Gordon adında birinin evine yerleşir. Berthet burada da duygusal maceralara girişince kendini yine kapıda bulur. Bundan sonra kendisine iş bulamaz ve bütün başına gelenlerde Mme Michoud'nun parmağının olduğu inancı ile, Mme Michoud'ya kilisede iki el ateş eder, ancak Mme Michoud ölmez. Berthet daha sonra yargılanır ve giyotinle idam edilir.

Bu gerçek olay **Kırmızı ve Siyah**'daki olaya şaşılacak derecede benzemektedir. Ancak romanın kaynağı yalnızca Berthet olayı değildir. Laforgue olayı da **Kırmızı ve Siyah**'ın gerçekleşmesinde önemli rol oynamıştır. Aynı devirlerde, Laforgue adında bir marangoz metresini kıskançlıktan öldürür; bu olay da gazetelerde yer almış ve Stendhal'ın romanına kaynak olmuştur.

Ancak bütün bu gerçek hayata dayalı kaynaklara rağmen **Kırmızı ve Siyah** bir anahtar romanı olarak kabul edilmemelidir. Az önce sözünü ettiğimiz olaylar Stendhal'ın romanı için yalnızca bir hareket noktası olmuştur. **Kırmızı ve Siyah**'da Stendhal'ın ustaca şekillendirdiği bütün bir hayat tecrübesi yer alır. "Gerçeği" yalnızca "acı gerçeği" gözlerimizin önüne seren Berthet ve Laforgue'un hayat hikâyesine çok benzeyen

(*) S. Ü. Fen - Edebiyat Fakültesi, Öğretim Üyesi.

(1) Radyo konuşmasıdır. 1984'de TRT; I'de yayınlanmıştır.

Julien Sorel'in hayatı yalnızca bir vasıtaadır. Anlatılmak istenen basit bir hayat hikâyesi değildir. Stendhal gerçek bazı olayları romanına aktararak daha inandırıcı olmak istemiştir.

Bu romanda Julien Sorel'in toplum içerisindeki yükselişi ve düşüşü ile, Julien Sorel'in yaşadığı devirdeki Fransız toplumu bütün ayrıntıları ile gözlerimizin önüne serilmek isteniyor. Julien Sorel gençliğin simgesidir. Onun tecrübesi bütün bir Fransız gençliğinin tecrübesini yansıtır. Romanın sonundaki başarısızlığı ise, Fransız gençliğinin başarısızlığıdır.

Julien Sorel vasıtasıyla zamanın Fransız gençliği anlatılırken, o zamanın Fransız toplumu bütünüyle anlatılmak istenmiştir. **Kırmızı ve Siyah**, alt başlık olarak "1830 yıllarının tarihi olayları" başlığını taşımaktadır. Bu alt başlık Stendhal'ın amacını bize açıkça gösteriyor. Restorasyon döneminin Paris'i, Fransız toplumu şiddetli bir şekilde yerilmektedir. Paris her türlü çıkarıcılığın ön planda tutulduğu, entrikaların çevrildiği, iki yüzlülüğün alıp yürüdüğü, küçüklerin ezildiği bir komedi sahnesidir. Aristokrasi tabakasının yine ihtilalden önceki gibi yaşama isteği, bu sınıfın iktidarı ele geçirebilmek için hazırladığı entrikalar, zengin burjuva sınıfının asillik ünvanlarını nasıl elde ettiği, imparatorluk hayalleri kuran Bonapartçılar, siyasi iktidarı elinde tutan kilisenin çevirdiği dolaplar ustaca sergileniyor. Bu sosyolojik araştırmadan Stendhal şu karamsar sonuca varıyor: Böyle bir toplumda mutlu olunamaz.

Kırmızı ve Siyah aynı zamanda bir töre incelemesidir, töre romanıdır. Gözlemci bir yazar olan Stendhal uzun zaman yalnızca bir psikolog ve bir ahlâkçı olarak görülmüştür. Stendhal'ın en büyük özelliği realist, yani gerçekçi bir romancı oluşudur. **Kırmızı ve Siyah** Restorasyon dönemi Fransız toplumunun güzel, canlı, gerçekçi bir tablosudur.

Romanın başlığı da oldukça anlamlıdır. Stendhal önce romanına **Julien** adını verir. **Julien** adından vazgeçip, romanına **Kırmızı ve Siyah** adını vermesi boşuna değildir. Bu, romanın asıl konusunun Julien'in hayat hikâyesi olmadığını, asıl konunun **Kırmızı ve Siyah** renklerin temsil ettiği toplum olduğunu gösterir. Ancak Stendhal'ın romanına **Julien** adını verebilmesi Julien'in romanda ne denli önemli rol oynadığını gösterir. Romanda kırmızı renk, devrim ve imparatorluğu, orduyu simgeler. Siyah renk ise, Restorasyon dönemini, kiliseyi simgelemektedir.

Bu konuda eleştirmenler çeşitli yorumlar yapmaktadırlar. Bir kısım eleştirmenlere göre de kırmızı ve siyah kumar aleti rulet'in renkleridir. Stendhal'a göre hayat bir kumardır, oyundur. Julien siyah üzerine oynamış ve kaybetmiştir.

Romanın yapısı, tikniğine gelince, Stendhal zamanının modasından,

yani Walter Scott modasından uzak durur. Balzac'ın romanlarını Scott etkisiyle serim, düğüm ve çözüm olarak üç bölüm halinde yazdığını biliyoruz. Stendhal romanını yazarken kompozisyon konusunda ince hesaplar yapmaz. **Kırmızı ve Siyah**'ta epizodlar basit bir şekilde birbirini takip ederler. Roman bölümlerden oluşur, bu bölümlerin sıralanışı da bazen rastgeledir. Julien'in hayat hikâyesi düzenli, kronolojik bir şekilde safhalar halinde anlatılır.

Kırmızı ve Siyah'ın bölümlerinin birinde epigraf olarak şöyle bir cümleye rastlarız: "Roman yol boyunca gezdirilen bir aynadır." Bu cümle **Kırmızı ve Siyah**'ın yapısını çok güzel açıklamaktadır. Bu cümleden, Balzac'ın yaptığı gibi, görülen her şeyin tasvirini yapmak gerektiği anlamı çıkmamalıdır. Gerçeğin fotoğrafını çıkarmak söz konusu değildir. Stendhal'a göre detayda aşırılık sanatı küçültür. Bir yerin titiz, detaylı tasviri yerine, gerekli olanı, anlamlı olanı, anekdotik olanı değil tipik olanı tasvir eder.

Romanın bütünlüğünü, devamlı varlığı ile romanın kahramanı Julien sağlar. Aynayı yol boyunca gezdiren Julien'dir. Anlatıcı hep Julien'i takip eder, hep onunla birlikte; her şey bu kahramanın etrafında oluşur.

Stendhal'ın realizmi sübjektif bir realizmdir. Gerçek daima **Kırmızı ve Siyah**'ın kahramanlarının, özellikle de Julien'in gözleriyle görülür. Julien'in bakış açısı romanda en etkin rolü oynar. Onun görmediğini biz de görmeyiz, bilmediğini biz de bilmeyiz. Bu romanda önemli olan Julien'in bakış açısıdır, ancak bir de yazarın bakış açısı vardır. Yazar romanda zaman zaman araya girer, kendi görüşlerini söyler. Balzac da aynı şekilde romanlarında sık sık olayı keser ve açıklamalarda bulunur. Bu iki yazarın romanda araya girmeleri birbirinden farklıdır. Balzac bize yalnız bilgi vermek için, bizi aydınlatmak için araya girer. Oysa Stendhal araya girince olay hakkında veya konu hakkında kendi düşüncelerini söyler. Ancak bu, romandaki kişilerin otonomisini bozamaz.

Bu araya girmeler hiçbir zaman yersiz değildir. Romanda kişilerini yönlendirdiği kanısını uyandırmaz. Stendhal kişilerini belirli kalıplara sokmaktan, onlara daha önceden bilinen bir karakter atfetmekten kaçınır. Okuyucu her şeyi sırası geldiğinde öğrenecektir.

Stendhal'ın üslubuna gelince, **Kırmızı ve Siyah**'ın yazarı tasvirde uzak durur. Vergy ormanları veya "L'Hôtel de la Mole"un salonu bir kaç kelime ile anlatılır. Kişilerin tasviri de çok kısadır. Stendhal romanının kişilerini biraz Voltaire gibi tasvir eder. Örnek olarak, "bıyıklı gençler" der, "yelekli adam", der. Bıyığın tellerine varana kadar, yeleşin düğmelerine varana kadar tasvir yapmaz. Öz söyler, az söyler, Cümleleri de kı-

sa ve özdür. Rousseau, Chateaubriand, George Sand, Villemain gibi romantiklerin tumturaklı üslubuna, Voltaire'in, Fenelon'un, Montesquieu'nün sade üslubunu tercih eder. Onda retorik, yani güzel söyleme özentisi yoktur. Stendhal'a göre bir yazar sade ve tabii olmalıdır.